

Οι αντιπαραθέσεις των Σχολαστικών με τον Ησυχασμό και τη Νέα Επιστήμη (Βασίλειος Κωνσταντούδης, Δρ Φυσικής, Ερευνητής “Δημόκριτου”)

[/ Πεμπτούσια](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση:<http://bitly.com/1iCSgC2>]

Σύγκριση των αντιπαραθέσεων : Ομοιότητες και διαφορές

Η πρώτη ομοιότητα αφορά στον ρόλο των αισθήσεων και της σημασίας της εξάσκησής τους στην απόκτηση της γνώσης. Είδαμε ότι το κίνημα των ησυχαστών και ο κύριος εκπροσωπός του, Γρηγόριος Παλαμάς, αντιπαραθέτει στην νοησιαρχική γνωσιολογία του σχολαστικού Βαρλαάμ, όπου κυρίαρχο ρόλο παίζει η ανάπτυξη της συλλογιστικής και αναλυτικής ικανότητας του νου, την υπαρξιακή γνωσιολογία στην οποία η άσκηση των αισθήσεων και του σώματος είναι αποφασιστικής σημασίας. Πρέπει να τονιστεί ότι στον ησυχασμό αναγνωρίζεται η γνωστική σημασία των αισθήσεων και του σώματος με την προϋπόθεση ότι αντιμετωπίζονται ως δυναμικές πραγματικότητες που μπορούν να αναπτυχθούν (μεταμορφωθούν) διαμέσου της άσκησης και κάθαρσής τους και όχι ως στατικές εκτός χρόνου καταστάσεις.

Από την άλλη πλευρά, ένας από τους βασικούς άξονες της επιστημονικής επανάστασης είναι η πειραματική μέθοδος. Πρέπει και εδώ να τονιστεί ότι και στην νέα μέθοδο γνώσης που αρχίζει να διαμορφώνεται στην επιστημονική επανάσταση το καινοτόμο στοιχείο που εισάγεται δεν είναι ότι οι αισθήσεις στη φυσική τους κατάσταση πρέπει να συμμετέχουν στη γνώση του κόσμου (όπως συνέβαινε στην αριστοτελική παρατήρηση) αλλά η αναγνώριση του δυναμικού χαρακτήρα των αισθήσεων και της δυνατότητάς τους να εξελιχθούν και αναπτυχθούν δια μέσου του σχεδιασμού και της εκτέλεσης των πειραμάτων σε όργανα πιο προχωρημένης γνώσης αναντικατάστατης στην προσέγγιση της αληθινής γνώσης της φύσης.

Η δεύτερη ομοιότητα, που οπωσδήποτε σχετίζεται με την πρώτη, αφορά στην υπονόμευση και αμφισβήτηση του αποκλειστικού προνομίου της «εγγράμματης κουλτούρας» στην γνώση της αλήθειας. Συχνά τα ησυχαστικά κείμενα υπερασπίζονται τη δυνατότητα απλών, μη εγγράμματων αλλά ασκουμένων μοναχών και πιστών στην γνώση και εμπειρία του Θεού, όπως και κείμενα της

εποχής της επιστημονικής επανάστασης υποστηρίζουν τη δυνατότητα των πρακτικών και τεχνουργών να έχουν λόγο στη γνώση της φύσης και των νόμων της. Και στις δύο περιπτώσεις η σύμμετρη σύνθεση εμπειρικής γνώσης και θεωρίας πιστεύεται ότι οδηγεί στην αληθινή θεολογία ή επιστήμη.

Η διαφορά μεταξύ του γνωσιολογικού προβληματισμού του ησυχαστικού κινήματος και της επιστημονικής επανάστασης είναι προφανής και αφορά τον στόχο της γνώσης που αναπτύσσουν. Ο στόχος του ησυχαστικού κινήματος όπως και του μεσαιωνικού ανθρώπου γενικότερα είναι η γνώση του Θεού και ο προβληματισμός του εστιαζόταν στο πώς αυτή μπορεί να αποκτηθεί. Η Αγία Γραφή και τα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας αποτελούσαν τη βάση αυτού του προβληματισμού αλλά κάθε εποχή έθετε το θέμα με τις δικές της ιδιαιτερότητες και απαιτούσε την εκ νέου διαπραγμάτευσή του. Αντίθετα, ο στόχος της φυσικής φιλοσοφίας στην επιστημονική επανάσταση ήταν η γνώση του φυσικού κόσμου και η εύρεση των νόμων που τον διέπουν. Ωστόσο, και στις δύο περιπτώσεις υπήρχε το πρόβλημα της μεθοδολογίας και σ' αυτό αναφέρονται οι ομοιότητες που αναφέραμε παραπάνω.

Συνέπειες για το πρόβλημα επιστήμη και θρησκευτική παράδοση

Όπως αναφέραμε και στην αρχή, τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να αναπτύσσεται ένας γενικότερος προβληματισμός για μια επαναθεώρηση σε συνεργατική βάση των σχέσεων επιστήμης και πνευματικής παραδόσης με την πεποίθηση ότι αυτός θα ωφελήσει και τις δύο πλευρές. Στα πλαίσια αυτού του προβληματισμού και χωρίς να παραθεωρούνται οι προφανείς διαφορές, έχουν συζητηθεί εκτεταμένα οι ομοιότητες μεταξύ της λειτουργίας μιας επιστημονικής και μιας θρησκευτικής (κυρίως χριστιανικής) κοινότητας, όπως και του τρόπου που δημιουργείται και διαδίδεται η γνώση σε κάθε μία από αυτές [Polkinghorne2003]. Πιστεύουμε ότι η εργασία αυτή μπορεί να ενταχθεί σ' αυτόν τον προβληματισμό με την ανάδειξη της γνωστικής σημασίας των αισθήσεων και της εξάσκησής τους, όπως και της πρακτικής - εμπειρικής γνώσης τόσο στα πλαίσια ενός θρησκευτικού κινήματος όπως αυτό των ησυχαστών του 14^{ου} αιώνα, όσο και σ' αυτά της επιστημονικής επανάστασης του 16^{ου}-17^{ου} αιώνα. Επιπλέον, με δεδομένο ότι η ησυχαστική παράδοση έστω εξασθενημένη και υπό λανθάνουσα μορφή συνεχίζει να επιζεί στις ορθόδοξες χώρες, ελπίζουμε ο προβληματισμός που ξεκίνησε στην εργασία αυτή να συνεισφέρει έστω και κατά το ελάχιστο σε μία ουσιαστική συνάντηση της ορθοδοξίας με την επιστημονική παράδοση που ιστορικά εκκρεμεί.

Butterfield H. (1980), *Η καταγωγή της σύγχρονης επιστήμης (1300-1800)*, MIET

Crombie A.C. (1979), *Από τον Αυγουστίνο στον Γαλιλαίο*, ΜΙΕΤ

Γρηγ. Παλαμάς, *Τριάδες II 2,19*, Εκδ. Π. Χρήστου (1962-1992)

Funkenstein A. (1989), *Theology and the Scientific Imagination from the middle ages to the 17th century*, Princeton University Press

Κουτσουρής Δ. (1996), *Σύνοδοι και θεολογία για τον Ησυχασμό*, Ιερά Μητρόπολη Θηβών και Λειβαδείας

Μαντζαρίδη Γ. (1983), *Παλαμικά*, Πουρνάρα

Meyendorff J. (1974), *The study of Gregory Palamas*, St. Vladimir's Seminar Press.

Πατρ. Νείλου (2007), *Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς και το κίνημα του Ησυχασμού*, Αρμός

Polkinghorne J. (2003), *Belief in God in the Age of Science*, Yale University Press

Romanides J. (1960), *Notes on the palamite controversy and related topics*, The Greek Orthodox theological review VI, 2, 186-205

Shiro G. (1959), *Ο Βαρλαάμ και η φιλοσοφία εις την Θεσσαλονίκη του 14^{ου} αιώνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις